

U okviru promišljanja održivog razvoja Hrvatske¹ razmotrili smo koncept održivog razvoja i višeslojne kriterije održivosti (ekološke, socio-kulturalne i ekonomske) kao temeljni razvojni horizont te viziju održivog razvoja Hrvatske.² Tom prilikom ustvrdili smo kako se u suvremenosti „viđenje napretka pokazuje kao napredovanje prema održivosti“, a da su promjene koje vode nižim razinama održivosti i višim razinama bezobzirnosti suprotne napretku, da su izraz nazadovanja. (Lay, 2007, str. 50.)

Temeljni je predmet tog koncepta unapređenje kvalitete življenja sazdane od osnovnih dimenzija kao što su blagostanje, sigurnost, sloboda i samorealizacija. To unapređivanje se holistički i održivo gledano ne može činiti pod svaku cijenu nego obvezatno do granica „nosivih kapaciteta“ ekosustava. Uzgred, prirodne znanosti i istraživanja u njihovu okrilju svakodnevno nas opskrbljuju nalazima i podacima o tome kako stojimo s „nosivim kapacitetima“ pojedinih ekosustava i kakvi su opći trendovi njihova trošenja i ugrožavanja zbog ljudskog djelovanja.

U kojem se općem razvojno-političkom kontekstu odvija promišljanje održivog razvoja Hrvatske? Suvremeni svijet realno sustavno putuje u višestruku neodrživost, posebno onu biološke i ekološke naravi. Ekonomija koja računa na brz rast pod svaku cijenu, ušla je u slijepu ulicu. Deklaracije, strategije, programi, planovi na temu održivosti i održivog razvoja u posljed-

1 Istoimeni projekt rađen je u razdoblju 2007.–2011. za Ministarstvo znanosti, prosvjete i športa RH (broj: 194-1941560-1550), a ova knjiga predstavlja dio znanstvene produkcije na njemu.

2 Vidi: Lay, V. i drugi (2007), *Razvoj sposoban za budućnost. Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske*, Biblioteka Centra za istraživanje integralne održivosti i održivog razvoja, Knjiga 1, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

njem desetljeću niču kao gljive poslije kiše. Konkretnih projekata nema još u obilju, ali zaživjeli su kroz brojne manje primjere u mnogim segmentima života i u mnogim zemljama, pretežno u manjim regijama.

Na tragu poziva Konferencije UN-a o održivom razvitku u Johannesburgu (World Summit on Sustainable Development, WSSD), održane 2002. godine, Republika Hrvatska prišla je izradi vlastite strategije održivog razvoja. Ugovorne stranke tzv. Barcelonske konvencije, među kojima je i Hrvatska, usvojile su Mediteransku strategiju održivog razvoja (Portorož, 2005.). Europska unija prihvatila je 2006. godine revidiranu Strategiju održivog razvitka za proširenu Europu. Početkom 2009. Hrvatska je napokon dobila svoju, kakvu-takvu, Strategiju održivog razvitka Hrvatske.³ Njezine temeljne sadržajne dimenzije oslanjaju se na metodologiju EU-a. Hrvatska državna strategija za održivi razvoj, koja je postavljena tako da nikoga u hrvatskom društvu još ne obvezuje čvrsto na određenu vrstu djelovanja, usmjerena je na osam ključnih područja koja impliciraju određene opće ciljeve. O tome je riječ u prvom poglavlju.

* * *

Zašto smo ovdje odabrali dovesti u odnos „nacionalne interese (razvoja) zemlje“ i koncept „održivog razvoja“? Teorijski, logika interesa održivog razvoja i logika nacionalnog interesa, interesa građana, stanovnika neke zemlje, društva, preklapaju se, odnosno moglo bi se reći da među njima nema bitnih proturječja. U praksi je pak vidljivo da vlast, državna uprava, a i sami građani, djeluju na način koji često vodi neodrživim situacijama i rezultatima, sve do razine ugrožavanja nacionalnih interesa, interesa građana i društva. Teorijski, sustavna reprodukcija održivosti trebala bi biti osnovna i čvrsta metoda ostvarenja nacionalnih interesa, to više što nacionalni interesi nisu tek za danas i sutra; oni su dugoročni. A održivost i dugoročnost gotovo su na neki način sinonimi.

Održivi razvoj odnosi se na ekološku, socio-kulturalnu i ekonomsku održivost neke strukture (društva) ili procesa (razvoja). Samo promišljanje održivog razvoja Hrvatske govori plodno o tome kojim smjerom sadržajno gledano generalno razvojno valja ići želi li se unaprijediti kvaliteta življenja na temelju vitalne produkcije roba i usluga

3 Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske usvojena je u Hrvatskome saboru 20. veljače 2009. godine. Puni tekst vidi na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni2009_03_30_658.html.

uz istodobno očuvanje prirodnih osnova života i identiteta neke zemlje, etniciteta, građana, društva.

Dospijeva li ovo promišljanje fokusirano na održivost do odgovora na pitanje kako ćemo to uspješno odrađivati konkretnu i sustavnu obranu i afirmaciju života, kvalitete življenja ljudi, građana, društva, naroda i samoodređenje njihova uvjeta života i rada na teritoriju Hrvatske u realnom globalizacijskom, tranzicijskom ekonomsko-političkom kontekstu? Kako dosežati održive prioritete Hrvatske u dominantno reducirano ekonomističkom, neoliberalnom globalizacijskom kontekstu 21. stoljeća?

U nacionalnom interesu riječ je o prioritetima, nekim kriterijima koji su jednostavno važni, temeljni i tiču se konkretne zemlje, konkretnog društva, konkretnog stanovništva i naroda na konkretnom teritoriju. Apstraktno govorenje o održivosti, bez konkretnih, jasnih prioriteta u organizaciji opstanka i razvoju za konkretne ljude, od male je koristi.

Rukopis je podijeljen na pet tematskih dijelova.

U prvom nudimo teorijsko razmatranje koje ukratko pojašnjava naše razvojno i na afirmaciju života usmjereno poimanje nacionalnih interesa kao interesa građana i društva te ukratko podsjećamo na značenje pojmova „održivost“ i „održivi razvoj“.

U drugom dijelu tematiziraju se elementarni, temeljni interesi opstanka i razvoja i u njemu problematiziramo prirodne resurse, pitanja energije i hrane. Doista, ništa nije elementarnije od toga. Goli opstanak. Valja za mnoga desetljeća osigurati zrak za disanje, tlo za uzgoj hrane, vodu za piće, da nam bude toplo, da imamo električnu energiju neophodnu za sve one naprave kojima smo svakodnevno okruženi. Valja težiti neovisnosti u tim elementarnim potrebama. Ovisnost u zadovoljavanju elementarnih potreba o „izvanjskim“ donositeljima odluka koji nemaju razloga za održivost i moralnost i koji ne prakticiraju solidarnost nego su orijentirani na neizbježno amoralan profit, ta i takva ovisnost u uvjetima bešćutnog neoliberalizma doslovno postaje opasna po život naroda, ljudi, zemalja.

Treće poglavlje govori o regionalnom razvoju. Hrvatska je zemlja posebnog oblika teritorija, s dugim granicama i stoga s brojnim, raznovrsnim i različito razvijenim susjedima. Hrvatska je zemlja puna regionalnih kulturalnih, prirodnih i mentalitetnih specifičnosti pri čemu se razlike pokazuju kao bogatstvo. Bez razvoja (svih) njenih dijelova, svih povijesno-geografskih regija i mikroregija nema razvoja i socijalne integracije Hrvatske u cjelini. Regionalne razlike u Hrvatskoj u stalnom su porastu i to još od Domovinskog rata, od osnutka samostalne Hrvatske:

Zagreb i sjeverozapadna Hrvatska razvojno se udaljavaju od ostalih regija – od Dalmacije, Like, a posebno dramatično od Slavonije. To ne djeluje integrativno nego generira antagonizme i sukobe ljudi, sukobe između središnje i lokalnih vlasti. U tom se svjetlu pitanje afirmacije regionalnog razvoja pokazuje kao pitanje održivosti i iznimno važan i, uzgred rečeno, do sada iznimno zanemaren segment nacionalnih interesa razvoja zemlje.

Četvrto poglavlje bavi se pitanjem minimalne socijalne kohezije društva bez čega također, smatramo, nema održivosti i razvoja u nacionalnim okvirima. Socijalna kohezija, o kojoj brinu i strategije održivog razvoja europskih zemalja, pitanje je „kritičnog minimuma“ društvene ravnoteže. Ako tog minimuma nema, ukupni nacionalni interesi u temeljima društva (socijalni mir, unapređenje kvalitete življenja, smanjenje socijalne ugroženosti građana, dostojanstvo građana) bivaju ugroženi. Nastupaju disolucijski društveni procesi, socijalna dezintegracija, žestoke socijalne i regionalne razlike, apatija, pobune, masovne individualne i grupne socijalne patologije i sl.

Peti se dio bavi pitanjem vitalne, održive proizvodnje roba i usluga. Na svjetskoj razini u krizi ukupne reprodukcije društva (male mirovine, plaće koje stagniraju, masovno osiromašenje, zaduživanje pojedinaca i zemlje preko održivih granica i sl.) nalaze se oni koji su iz raznih razloga posljednjih godina i desetljeća smanjivali proizvodnju. Hrvatska se nalazi u tome društvu. Usporedno s time u ovome poglavlju riječ je o prekomjernoj potrošnji, neekonomičnom rastu i potrebi uspostavljanja kulture i prakse održive potrošnje u hrvatskom društvu. Na našem smo „konačnom“ elementarnom popisu od sedam osnovnih nacionalnih interesa stali. Popis bi se još mogao i proširiti, i to ne bi bilo pogrešno.

Odlučili smo se međutim za ono za Hrvatsku, za opstanak i afirmaciju života u njoj po našem mišljenju doista temeljno. Držimo također da je fokusiranje na temeljno, dakle konkretno na samo sedam a ne više nacionalnih ciljeva, učinkovitije za komuniciranje ovih prijedloga te njihovu afirmaciju u „društvenim arenama“ izvan znanosti.

Slijedi zaključak s glavnim poantama koji zaokružuje temeljno opredjeljenje autora knjige da se u suvremeno doba globalizacije i integriranja u EU itekako valja i intelektualno i praktično baviti obranom života u vlastitom dvorištu i proizvodnjom budućnosti za život u našem neposrednom *oikosu*, domu u kojem živimo. Pritom ne zaboravljamo da je ekološki i društveni planetarni kontekst presudan i za Hrvatsku. Hrvatska je duboko umrežena u suvremeni svijet. U našem malom svemiru ne možemo

uteći planetarnim klimatskim promjenama ili pak ekonomskim procesima (financijske ustanove i odnosi, uvoz-izvoz, cijena rada i kapitala i sl.).

Na kraju knjige je dodatak, koji se nastavlja na predloženu listu ciljeva a iniciran je kao polazni krug obrazovnih lekcija – prezentacija za PC. Dostupan je samo u elektroničkoj verziji knjige na mrežnoj stranici izdavača. Taj će se krug prezentacija tijekom daljnjeg rada dvaju autora na ovoj temi tijekom 2012. godine širiti jer je otvorenog tipa.

To je početak jedne nove aktivnosti koja je usmjerena na odgoj i obrazovanje za afirmaciju nacionalnih interesa razvoja kroz prizmu koncepta održivog razvoja. U Hrvatskoj za sada još nema ničega sličnoga. U vrijeme putovanja Hrvatske u članstvo u EU (1. srpnja 2013.) to može biti dodatno korisno. I u širem, europskom kontekstu bit će korisno u hodu znati, prepoznati i podučavati što su to hrvatski nacionalni interesi, interesi građana Hrvatske.